

46. Bereg megye.

Székhelye: Beregszász, r. t. v., közel a vasúthoz, malomkőkészítéssel, nagy vásárokkal. Munkács, a Latorcza mellett, mely itt ér a síkságra, az éjszakkéleti vasút állomása. Ez hazánk éjszakkéleti kapujának őrzője, noha magas sziklán épült régi vára — most állami börtön — sehogysem felel meg e czélnak. Almunkácsi g. kath. püspök Ungvárott lakik. A munkácsi tímó, mely Podhering falúban készül, híres. Történetünkben a magyarok bejövetelekor szerepel, 9000 l. Alsó-Veretzke, a hasonlónevű hágó mellett. Bereg, régi várral. Selesztó falú, Munkács közelében, híres vasbányákkal, különféle vasgépek és eszközök készítésével. Iványi, Munkáctól éjszaknyugatra, vasas ásványvízzel és fürdővel. Szolyva, Munkáctól éjszakkeltre, a Latorcza mellett, híres savanyúvízzel és fürdővel. Dersény, fehér agyagpipa-készítéssel. Vásáros-Námény, a Tisza bal partján.

47. Ugocsa megye.

Székhelye: Nagy-Sóllós, az éjszakkéleti vasút, és a Fekete-hegy tövében, közel a Tiszához, jelentékeny vásárokkal, régi várral. Túr-Teres és Halmi, a megye déli vidékén, vásárokkal. Tisza-Újlak, a megye nyugati határán és a Tisza jobb partján, jelentékeny fa- és sószállítással. Királyháza, az éjszakkéleti vasút csomópontja.

48. Máramaros megye.

Székhelye: Máramaros-Sziget, r. t. v., a Tisza és Iza összefolyásánál és az éjszakkéleti vasút mellett, e megyében kiaknázott só rakodó helye, gymnáziummal és jelentékeny kereskedéssel, 11,000 l. Rónaszék, a Visó és Iza között a sóaknák középpontja; ettől délre van Akna-Suhatag, nagy sóaknákkal. Szlatina, szintén nagy sóaknákkal, Sziget közelében. Felső-Visó, a Visó mellett, közelében a híres suliguli savanyúvíz-forrással. Borkút és Solyma, savanyúvízzel. Nagy-Bocskó, az előbbihez közel, nagy szóda- és kémiai gyárral. Técső, közelében kőszénbányákkal; Visk, közelében fürdővel és Huszt, a Tisza mellett levő koronavárosok.

V.

A Délkeleti Felföld.

Éjszakon összefügg az éjszakkéleti hegyes vidékkel, keleten Bukovina és Rumániával (Moldvaországgal) határos, délen Rumánia (Oláh Alföld) és a Duna határolják, nyugaton pedig a nagy Magyar Alföld veszi

körül. Ennek a határhegyek által elzárt s bensejében hegy- és domborok által barázdált Felföldnek területe 66,000 □ klm., közepes emelkedése 730 méter. A délkeleti Felföld magában foglalja az egész Erdélyországot s néhány vele határos megyét is. E Felföld sok tekintetben földrajzi egység gyanánt tűnik fel: belsejében egy nagyobb medenczére, a Maros völgyére és a Mezőségre bukkanunk, mely csak alacsony hegység által van elválasztva az Olt völgyétől, a síkságokat köröskörül heglánczatok kerítik és a szomszéd síkságoktól tökéletesen elválasztják. A völgyek termékenysége, az előhegyek jeles bora, az erdők és bányák gazdagsága, egész Magyarországnak kisebb alakú képét tárják elénk. De földrajzi szempontból ezt a Felföldet is a magyar birodalom kiegészítő részeül kell vennünk; ha tekintetbe vesszük folyóinak irányát, a hegyek és az egész Felföld föléjtősödését, rögtön szembe ötlük, miért nem vonhatta ki magát Erdély sohasem az anyaország befolyása alól, sőt mindenkor annak egyik becses alkotó elemét képezte és képezi jelenleg is. A lakosság száma 2·5 millió. Itt többségben vannak a rumánok (oláhok), de a magyarság itt is a Felföld szívéét, közepét foglalá el; a rumánok és a szászok pedig a hegyes vidéken és a széleken telepedének le. Az ókorban legkorábban dákokkal találkozunk itt, kiket a rómaiak hódítottak meg. A rómaiak után megfordulnak itt a gótok, gepidék, avarok; ez utóbbiak idejében a szlávok is említetnek, miről egyébiránt a sok fenmaradt helynév is tanúskodik. A honfoglalás idejében az itt rekedt szláv lakosok felette csekély számmal lehettek; később nyomuk is elveszett. E Felföld keleti hegységét magyarok (székelyek) foglalták el, kik után a románok (oláhok) jöttek az országba, még később a szászok s végre az örmények. A délkeleti Felföld földrajzi egységet tüntet fel, mind természeti, mind pedig ethnographiai tekintetben. Ez egyediségének tulajdonítható — történetünkben is sokszor tapasztalt — különválásra törekvése; de hogy ez egyediség is a nagy magyar medenczének csak kiegészítő része, kitűnik abból, hogy a délkeleti Felföld nevezetesebb városai nem a középpontban fejlődtek, hanem az Alföldre vezető folyók mentében, vagy pedig az oda vezető horpadások nyílásánál. Erdélynek illetéknépen önmagában határozott egysége, de másrészt függése az anyaországtól földrajzi fekvésénél fogva világosan visszatükröződik Erdély történetében: az önmagában kerek egésznek és függetlennek látszik lenni, mégis minden szála a magyar birodalom általános történelméhez vezet vissza; az erdélyi történelem főbb eseményei mindannyi epizódok honunk történelmében.

49. Szolnok-Doboka megye.

Székhelye: Deés, r. t. v., a Kis- és Nagy-Szamos egyesülésén alul, környékén, különösen Deésakna falúnál, kiterjedt sotelepek vannak.

Szamos-Újvár, r. t. v., a Kis-Szamos mellett, gör. kath. püspök székhelye, élénk kereskedéssel, régi vára helyén állami börtön épült, 5,000 l. Szék, r. t. v., az előbbtől délre, környékén gazdag sótelepek vannak. Doboka, falú, a megye déli vidékén, régi várromokkal. Kerlés, falú, a megye délkeleti vidékén a Cserhalomnál. (1070. Sz. - László.)

50. Besztercze-Naszód megye.

Székhelye: Besztercze, a hasonló nevű folyó mellett, a megye kereskedelmének és iparának középpontja, 8000 l. E város virágzásának tetőpontját a 15- és 16-dik században érte el. Borgó-Prund, a Borgói út mellett, közel hozzá. Bethlen, falú, a hasonló nevű grófok törzskastélyával. Radna, a Nagy-Szamos mellett és a hasonló nevű utnál, savanyúvízzel. Naszód, a Szamos jobb partján.

51. Kolos megye.

Székhelye: Kolosvár, sz. k. v.; a Kis-Szamos mindkét partján és a magyar államvasút mellett, 1848-ig a főkörmányszék és az erdélyi országgyűlések székhelye. Egyetemen, múzeummal, nemzeti színházzal, 3 gimnáziummal. Nevezetesebb épületei közt említendő; a góth ízlésű kath. főtemplom, a városháza, a volt főkörmányszéki épület; az a ház, melyben Mátyás király 1443-ban született, még fennáll; fellegrára most katonai laktanyául szolgál. Kereskedelme élénk, említésre méltók lóvásárai, 30,000 l. Gyalú, az előbbtől nyugatra, hajdan Gelu, oláh fejedelem székhelye. Bánffy-Hunyad, a Körös és magyar állami vasút mellett, vásárai híresek. Kolos, r. t. v., a megye székhelyétől keletre, só- és kőszéntelepekkel. Nagyalmas, a megye nyugati vidékén. Teke, r. t. v.

52. Maros-Torda megye.

Székhelye: Marosvásárhely, sz. kir. v., a Maros és a magyar államvasút mellett, az úgynevezett Mezőség legjelentékenyebb városa. Erős várában említendő a góth ízlésű ref. templom, mely legszebbnek tartatik a környéken, van ref. és kath. gimnáziuma; nyilvános «Teleki-könyvtára» a város legszebb épületében van elhelyezve. A környéken sok gyümölcsöt, bort és jó dohányt termesztenek, 13,000 l. Szóváta, a Kis-Küküllő mellett, falú, roppant nagy sótelepek közelében, melyek a földszíntre kerültek. Kőszvényes, falú, az előbbtől éjszakra, sóforrásokkal. Görgény-Sz. Imre, a Görgény folyó mellett, régi vár romjaival, hol az erdélyi fejedelmek székelték. Szász-Régen, r. t. v., a Maros mellett, fakeskedéssel.

53. Csík megye.

Székhelye: Csík-Szereda, r. t. v., az Olt völgyében, régi várral, a megye kereskedésének középpontja. Csík-Somlyó, az előbbihez közel, búcsújáró hely. Tusnád, fürdőhely, a megye déli részén, közelében a sz. Anna tó van. Kászón, az előbbitől keletre, kénesízű savanyúvízzel. Balánbánya, nevezetes rézbányával. Gyergyó-Sz.-Miklós, a Maros felső völgyében, élénk kereskedéssel Rumánia felé. Alfalú, az előbbitől nyugatra. Borszék, a megye éjszakeleti vidékén, világhírű savanyúvízzel, jeles fürdőhely.

54. Udvarhely megye.

Székhelye: Székely-Udvarhely, r. t. v., a Nagy-Küküllő mellett, a megye középpontjában, ref. és kath. gymnáziummal, reáliskolával, két régi vár romjaival, élénk iparral és kereskedelemmel. Székely-Keresztúr, a N.-Küküllő mellett, unit. gymnáziummal, savanyúvízzel, kiterjedt iparága a szitakészítés. Oláhfalú, r. t. v., a Tolvajos hágónál. Erdély legmagasabbán fekvő helysége. Homoród, az előbbitől nyugatra, fürdőhely, közelében híres barlang van. Parajd, a megye éjszaknyugati vidéken, nagy kőszobányakkal.

55. Háromszék megye.

Székhelye: Sepső-Szent-György, r. t. v., az Olt mellett, ref. gymnáziummal, savanyúvízzel, nagy kórházzal. Kovászna, az előbbitől nyugatra, savanyúvízzel és «Pokolsár» nevű fürdővel. Torja, falú, a megye éjszaki vidékén, közel hozzá van a «Büdös» nevű kénes barlang és Bálványosvár romjai. Bereczk, r. t. v., az Ojtózi szoros mellett. Kézdi-Vásárhely, r. t. v., a Feketeügy mellett, jelentékeny iparral és kereskedéssel. Bodza, a hasonnevű szoros mellett.

56. Brassó megye.

Székhelye: Brassó, r. t. v., a Tömösi és Tölcsvári utak találkozásánál, a magyar államvasút mellett, Erdély legiparosabb és legnépesebb városa. Két gymnáziummal, katonanevelő-intézettel, két kórházzal, dologházzal, stb. Épületei közt említésre méltók: a gyönyörű, góth ízlésben épült ev. templom, magas tornyú városháza, régi vára stb. Brassó, festői fekvésénél a Czenk és Várhegy közt elterülő sétaterainél és ásványos forrásainál fogva hazánk legszebb, legegészségesebb városai egyike, miért is sokan látogatják, különösen Rumániából. Lakosai majdnem kizárólag kereskedéssel és iparral foglalkoznak. Van réz- és vashámora, viaszfehérítése, vászon-

posztó- és egyéb gyapjúszővő gyára stb., 30,000 l. *Rosnyó*, az előbbtől délnyugatra, közel a Királykőhegyhez, régi várral. *Feketehalom*, Brasótól éjszaknyugatra, várromokkal. *Földvár*, a megye éjszaki vidékén és az Olt mellett, lentermesztéssel és vászonszövéssel.

57. Fogaras megye.

Székhelye: *Fogaras*, r. t. v., az Olt völgyében, g. kath. püspök székhelye, szép várkastélylyal. *O- és Új-Sinka*, a megye keleti vidékén. *Sárkány*, az Olt mellett, híres lentermesztéssel. *Porumbak*, üveg-hutával. *Tölcsvár*, a hasonlónevű hegyszorosnál, régi várral.

58. Szeben megye.

Székhelye: *Nagy-Szeben* (Hermannstadt), r. t. v. Az Olt-völgyének legnevezetesebb városa, a *Szeben* mindkét partján, a *Vöröstoronyi* út kiindulásánál és a magyar államvasút egyik vonalának végpontja. *Szeben* Erdély egyik legszebb és legiparosabb városa és a szabadságharcra következő időszakban annak fővárosa. Nevezetesebb épületei: a goth ízlésű evang. főtemplom, ref. és kath. templomok, a szász nemzetiség épülete, városháza, múzeuma. Tudományos intézetei közül: jogakadémia, ev. és kath. gimnázium, reáliskola, kereskedelmi iskola stb. *Posztó*-, *répacukor*-, *bőr*- s más gyárai mellett igen élénk a kereskedése, különösen *Rumánia* felé. *Gör. kel. érsek* székhelye, 20,000 l. *Új-Egyház*, az előbbtől éjszakeletre, a *Hortobágy* folyó mellett, földműveléssel. *Nagy-Disznód*, falú, *Szebentől* délre, a *Bálvány-hegy* aljában, posztógyárral. *Szelistye*, ama horpadásnál, mely az Olt völgyét a *Maros* völgyével összeköti. *Szerdahely*, bortermesztéssel. *Szászsebes*, a megye éjszaknyugati vidékén, közel a *Maros*hoz, 6000 l.

59. Nagy-Küküllő megye.

Székhelye: *Segesvár*, r. t. v., a *Nagy-Küküllő* és a magyar államvasút mellett, ev. gimnáziummal, élénk iparral és kereskedéssel, vára egykoron híres erősségnek tartott, 9000 l., 1849. jul. 31. *Medgyes*, r. t. v., a *N.-Küküllő* mellett, vasúti állomás, gimnáziummal, itt tartattak egykoron az országgyűlések. *Berethalom*, az előbbtől keletre, a környéken igen jó bor terem. *Nagy-Sinka*, a megye déli vidékén. *Kőhalom*, a megye keleti vidékén, nem messze a vasúttól, várromokkal, kénes fürdővel és élénk iparral.

60. Kis-Küküllő megye.

Székhelye: *Erzsébetváros* (Ebesfalva), r. t. v., a megye déli vidékén és a *N.-Küküllő* mellett, gyapjú- és borkereskedéssel, 2500 l.

Küküllővár, régi várral. Dicső-Sz.-Márton, az előbbtől éjszakra. Radnóth, a Maros mellett, régi várral és ásványos vízzel.

61. Torda-Aranyos megye.

Székhelye: Torda, r. t. v., az Aranyos bal partján, gazdag sóbányákkal, nyugatra a várostól esik a «Tordahasadék» 400 méter magas falaival, melyet a néprege sz. Lászlóval hoz kapcsolatba, 9000 l. Toroczko, az előbbtől délnyugatra, vasbányákkal és kohókkal. Felvincz, r. t. v., a Maros völgyében és a magyar államvasút mellett. Offenbánya, az Aranyos mellett, aranybányával.

62. Alsó-Fehér megye.

Székhelye: Nagy-Enyed, r. t. v., a Maros és a magyar államvasút mellett, híres ref. collegiummal. Gyula (vagy Károly) Fehérvár, r. t. v., a Maros jobb partján és az első erdélyi és magyar államvasút találkozó pontja, erősség, hajdan az erdélyi fejedelmek székhelye; az erdélyi kath. püspök székhelye, a kath. székesegyházban nyugszik Hunyadi János és László, Bocskai István, János György, Martinuzzi, Bethlen Gábor, Szapolyai Izabella és fia János Zsigmond és I. Rákóczi György; gymnáziummal, könyvtár-, pénz- és ásványgyűjteménnyel, nagy pénzverővel stb. Környékén van az erdélyi Hegyalja, hol a híres rozsamáli bor terem, 7,000 l. Verespatak, a megye éjszaknyugati vidékén, aranybányával. Abrudbánya, r. t. v., az előbbihez közel, szintén nagy bányaváros, közelében van «Detonata», a természeti erők küzdelmének fenséges emléke, az orgonásípok alakjában kiálló bazalt-oszlopok. Zalatna, az előbbtől délkeletre, gazdag arany- és ezüstbányákkal és szép kálváriahegygyel. Alvincz, a Maros mellett, bor- és mustártermeléssel, régi kastélyában öletett meg Martinuzzi. Vizakna, r. t. v., a megye délkeleti részében, gazdag sóbányákkal. Tövis, Nagy-Enyed és Gyula-Fehérvár közt, közelében Sz.-Imre, hol Hunyadi János 1442-ben győzött. Maros-Ujvár, sóbányákkal, megtekintésre méltó aknákkal. Balázsfalva, a két Küküllő összefolyásánál, a g. kath. érsek és a káptalan székhelye.

63. Hunyad megye.

Székhelye: Déva, r. t. v., a Maros bal partján és az első erdélyi vasút mellett, régi várral és szőlőműveléssel. Vajda-Hunyad, r. t. v., a Cserna völgyében, a középkorban hadi tekintetben fontos hely volt, a környék vaskereskedésének legnevezetesebb főhelye, híres vasfinomító- és vasöntőgyárakkal, igen szép várral, melyet Hunyadi János emeltetett. Hátszeg, r. t. v., az előbbtől délre, sok ókori emlékekkel, bortermesztéssel.

Várhely, falú, az előbbtől délnyugatra, a Vaskapú szoros útján; itt volt a dák birodalom fővárosa «Zarmizegetusa», a későbbi «Ulpia Trajana». Petrozseny, az első erdélyi vasút állomása, a megye déli részén. Piski, az első erdélyi vasút csomópontja a Sztrigy alsó völgyében. 1848. Szászváros, r. t. v., az előbbtől keletre, ref. gimnáziummal, papírmalommal, szőlő- és gyümölcstermesztéssel; 5000 l. Al- és Felkenyér, az előbbtől keletre, ezek határán terül el az ú. n. Kenyérmező, 1497. Algyógy, a Maros jobb partjához közel, szőlőműveléssel, melegforrásokkal, fürdőhely. Nagyág, az előbbtől nyugatra, az erdélyi aranybányászat egyik főhelye. Kőrösbánya, a Fehér-Körös mellett, arany- és ezüstabányákkal. Brád, népes gabnavásárokkal a Fehér-Körös mellett.

64. Szörény-Krassó megye.

Székhelye: Lugos, a Temes mindkét partján és az osztrák államvasút mellett, a gör. kath. püspök székhelye, gimnáziummal, szőlőműveléssel és selyemtenyészéssel, 12,000 l. Német-Bogszán, a Berzava mellett, vasbányákkal, olvasztó- és öntőműhelyekkel. Dognácska, arany-, ezüst- és zinkbányákkal, márványtöréssel. Resicza, vasbányákkal. Oravicza, bányagazgatósággal, vas-, arany-, ezüstabányákkal, nagy kőszéntelepekkel. Ó- és Új-Moldova, a Duna mellett, ezüst-, réz- és ólombányával. Stájerlak, a kőszéntermelés középpontja, jelentékeny magasságban; ide vezet az osztrák államvasútnak egy iparos czelokra épült nevezetes hegyi pályája. Bázias, közel a Dunához, vasúti és gőzhajóállomás. Karánsebes, r. t. v., a Temes és az osztrák államvasút mellett, gör. kath. püspök székhelye, bortermesztéssel és savanyúvízzel. Ruszka-bánya, a megye éjszaki vidékén, ezüst-, ólom- és rézbányával. Szlatina, az osztrák államvasút mellett. Teregova, egykoron híres erőd vala, mely a Duna felől jövő utat védte. Mehádia, a Bella mellett, közelében van a Cserna vadregényes völgyében Herkules nevű híres fürdője, mely már a rómaiak idejében is említetik; ez hazánk legszebb és legjobban berendezett fürdőhelye. Ó-Orsova, a Duna bal partján, a jobb parton fekvő Új-Orsova erőd átellenében. Drenkova, szintén a Duna mellett, hajóállomás.

Fiume város és kerülete.

A magyar tengerpart, a 19 □ kilométernyi területből álló Fiume város és kerülete, a Quarnerói öböl egyik szögletében, a tulajdonképeni Magyarországtól egészen különválasztva fekszik s közvetlenül a felelős magyar kormány fenhatósága alatt áll. A magyar tengerpart áll egy városból és 3 községből, összesen 24.000 lakossal.

Fiume, sz. kir. tengeri kikötőváros, a Quarnerói öböl éjszaki részé-